

OPONENTSKÝ POSUDOK HABILITAČNEJ PRÁCE

Názov práce: *Vedecká integrita a zodpovednosť vo vede (vedy) – vzťahy a súvislosti*

Autor práce: Mgr. Adela Lešková Blahová, PhD.

Oponent: Prof. PhDr. Viera Bilasová, CSc.

Odbor HIK: etika

Zvolená problematika habilitačnej práce patrí k aktuálnym témam, ktoré rezonujú v etickom diskurze. Problematika etika vedy či etika vo vede bola a dodnes patrí k polemikám, ktoré sú sprevádzané rozdielnymi metodologickými prístupmi, často až protichodnými, a majú svoj vlastný spôsob výkladu prítomnej normativity na pôde vedy, a tá si zasluhuje etickú pozornosť. Napriek rozdielnosti prístupov, možno však povedať, že ich predsa len spája presvedčenie o aktuálnosti a význame nastolenej problematiky, a to predovšetkým v kontextoch rozvoja súčasnej vedy a jej poslania v spoločnosti.

Predložená habilitačná práca si kladie za cieľ rozvinúť myšlienku významu etickej reflexie vedy, a to prostredníctvom vymedzenia fenoménu vedeckej integrity a mravnej zodpovednosti vedcov. Súčasne si autorka stanovila ambiciózny cieľ predstaviť vlastný model morálneho hodnotového nasýtenia vedy, a to nielen v kontextoch súčasných teoretických diskusií, ale aj z hľadiska významu sledovanej problematiky pre možné dôsledky a dopady na spoločenský vývoj. Tento výskumný zámer spojila s problematikou inštitucionalizácie vedy a potreby etickej kultivácie vedeckého prostredia v slovenských podmienkach (ako reakcia na iniciatívu - Deklaráciu o posilnení kultúry vedeckej integrity na Slovensku). Etické normy považuje za súčasť prostriedkov vedy na dosiahnutie jej cieľovej hodnoty.

Autorka HP prijala ako východisko svojich úvah stanovisko, ktoré sa opiera o názor, že začlenenie vedeckého poznania a jeho výsledkov do spoločensky akceptovanej a produktívnej delby práce s efektom praktického využívania si vyžaduje podriaadiť vedu ako sociálnu inštitúciu určitým normatívam, ktorých súčasťou sú nielen odborné (rozumej vedecké, epistemické či procedurálne štandardy vedeckého poznania), ale aj etické normy. Sama si pociťuje otázku ako riešiť a prijať normatívnu povahu vedy – oproti silným tvrdeniam o jej objektivite a neutralite – ako súčasť cieľovej hodnoty samotnej vedy. Postupuje metodicky a hľadá odpovede na položené otázky, obracia pozornosť na známe koncepcie (Robert K. Mertona – David B. Resnika), ktoré síce vychádzajú z rôznych metodologických východísk, ale obe zohľadňujú rozhodujúce faktory, ktoré ovplyvňujú odpovede na otázku o potrebe a význame etickej reflexivity vedy. Dostatočne zvažuje vonkajšie aj vnútorné faktory vývinu vedy a formuluje stanovisko, ktoré sa opiera o vymedzenie vedeckej integrity, o jej charakteristiku sprevádzanú prítomnosťou hodnotovej dimenzie ako jej podstatnej súčasti. Na základe vymedzenia hodnotovej štruktúry vedeckej činnosti, ktorá spočíva na vedcoch ako subjektoch a aktéroch vedeckého poznania, otvára otázku o ich morálnej zodpovednosti. Situuje ju jednak do osobnostnej roviny aktérov/vedcov/bádateľov prejavujúcich sa ich tvorivým prínosom pre poznanie, ale aj do roviny vedeckej komunity či do podoby kolektívnej zodpovednosti, ktorá vytvára akýsi intersubjektívny rámec vedeckého poznania. Hľadá odpovede na aktuálne otázky súčasného vývoja vedy a jej dôsledkov pre život súčasnej spoločnosti a snaží sa o štandardizáciu hodnotového rozmeru vedy. Dospieva k názoru, že integrita vedy či vedecká integrita sa opiera o zodpovednosť, ktorá má závažné spoločenské konzekvencie a kreuje étos vedy.

Integrita vedy sa javí ako zásadný charakteristický znak sprevádzajúci progres vedy a jej humánne smerovanie. Étos vedy považuje za kľúčovú hodnotu, ktorú sa zaväzuje vedec aj komunita presadzovať ako povinnosť, ktorá sa viaže na dodržiavanie morálnych noriem v rámci spoločenstva a jeho inštitucionálneho rámca, pretože pôsobí súčasne aj ako základná podmienka smerovania k spoločenskému dobru (blahu). Riziko straty tohto pocitu zodpovednosti môže mať závažné konsekvencie negatívnej povahy, ktorým autorka v práci venuje pozornosť. Morálna aktivita či angažovanosť je súčasťou komplexného prístupu vedca/komunity aj k výskumu a k voľbe správnych prostriedkov na jeho uskutočnenie. Autorka habilitačnej práce upozorňuje na riziká, ktoré spočívajú v narušení záväzku morálnej zodpovednosti na poli vedeckého poznania a sú sprevádzané vyčlenením či „oslobodením“ sa z hodnotiacej sféry morálky. Garanciou integrity vedy a súčasne jej autonómie je étos vedy rezonujúci aj v profesijnej sfére vedecko – výskumnej práce.

Nesprávna interpretácia polemiky o objektivite a neutralite najmä spoločenských či humanitných vied často vedie, aj podľa autorky, k neetickým praktikám, ktoré sú výrazom metodologickej jednostrannosti a precenenia najmä pozitivistických hľadísk. Autorka sa zamýšľa nad prístupmi k posúdeniu rozumnosti, opodstatnenosti či ospravedlnenia rizík v záujme poznania a výskumu, snaží sa hľadať horizonty, ktorých prekročenie môže ohroziť humánne smerovanie vedy a jej zmysluplnosť pre človeka. Ani v literatúre nenájdeme jednoznačne vymedzené limity, ktoré by optimalizovali mieru nepredvídateľných dôsledkov vedy, ale autorka uzatvára, že napriek tomu to vedcov nezabavuje morálnej zodpovednosti konať v prospech ľudstva. Apeluje na otvorenosť a umiernený relativizmus, ktorý ich mravne uschopňuje k sebareflexii a zodpovednému premýšľaniu v kontexte dôsledkov svojej práce. Necháva sa inšpirovať aj úvahami Jonasovej etiky zodpovednosti, na základe ktorej apeluje na „ekológiu myslenia“ a konania vedcov, ktorá ich núti kreovať priority s dôrazom na posilnenie humánneho zamerania vedeckého poznania. To súvisí aj s otázkou viny, katarzie a pokory, ktorá sprevádza vzťahové súvislosti na poli vedy práve v zornom poli ich etického posúdenia.

Autorka dospela k záverom, ktoré sa opierajú o jej metodologické východiská a práca splnila hlavný cieľ, ktorý si stanovila – uchopiť podstatu zodpovednej vedy a vedcov práve v nadväznosti na rešpektovanie a udržiavanie vedeckej integrity ako celku. Prispela do diskurzu o etike vedy vlastnými názormi a podnetnými námetmi.

Na autorku mám dve **otázky**:

1. V čom spočíva nezastupiteľnosť etiky ako filozofickej disciplíny v súčasnej vede (nestačí osobnostná morálna výbava vedcov či etický kódex?).
2. Aká je úloha verejnosti v prebiehajúcom diskurze o etike vedy?

Záverečné hodnotenie

Habilitačnú prácu *Vedecká integrita a zodpovednosť vo vede (vedy) – vzťahy a súvislosti* autorky Mgr. Adely Leškovej Blahovej, PhD. **odporúčam** prijať na obhajobu a po úspešnej obhajobe a habilitačnej prednáške **odporúčam** udeliť vedecko-pedagogický titul docent v odbore habilitačného konania a inauguračného konania **etika**.

V Prešove, 8. decembra 2021

Prof. PhDr. Viera Bilasová, CSc.